

USTANAK BATONA 6. GODINE

Matej Cota*

UDK: 904:355.48(497)“652”

Primljeno: 28.VIII.2009.

Prihvaćeno: 16.X.2009.

Sažetak

Rimsko Carstvo bilo je na vrhuncu moći 6. godine poslije Krista. Pod zapovjedništvom budućeg cara Tiberija spremalo se pokrenuti najveću ofenzivu u svojoj povijesti. Cilj je bio pokoriti pleme Markomana i na taj način ostvariti rimsku vlast sve do rijeke Labe. Iznenadni ustanak u Iliriku, pod vodstvom Batona, bilo je najozbiljnija vojna prijetnja Rimu od Drugog punskog rata. U cilju razumijevanja kako je ustanak dobio toliki zamah i zašto je naposljetku skršen, stavljajući naglasak na strategiju, autor analizira faze pobune s aspekta vojne povijesti.

Ključne riječi: Baton, Tiberije, pobuna, rimska vojska, Iliri

USTANAK

Glasnik koji je 6. godine rimskom vojskovođi Tiberiju donio vijest o izbijanju velikog ustanka u Iliriku, vjerojatno je mogao svjedočiti nagloj promjeni boje lica svoga zapovjednika. To nikako nije mogla biti ugodna vijest. Gotovo u trenutku sve se izmijenilo. Mlado Rimsko Carstvo bilo je na vrhuncu moći prije negoli su se opasna plemena digla na pobunu.¹ Nakon desetljeća građanskih, a zatim osvajačkih ratova, Rim nikad prije, a ni poslije nije i neće imati snažniju poziciju u svakom pogledu. Samo jednim događajem počela je silazna putanja za najmoćnije carstvo na svijetu. Strategija je to dokazala pet stoljeća poslije.

---

* Matej Cota (matejcota@hotmail.com) student je diplomskog studija povijesti na Hrvatskim studijima, Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Uvriježeno je mišljenje da Rimsko Carstvo dostiže svoj vrhunac za vrijeme cara Trajana (*Optimus Princeps*), no to je samo djelomično točno. Ono tada doduše ima najveći teritorijalni opseg, zdravo gospodarstvo, snažnu vojsku i sposobna vladara, no već se tada počela nazirati klica poraza koja će se manifestirati kao kriza 3. stoljeća. U Augustovo vrijeme o tome nema ni govora. Vojnici su prekaljeni veterani građanskih ratova, narod ima povjerenja u vladara (vrlo vjerojatno velikim dijelom zasluge pripadaju Oktavijanovoj vještoj manipulaciji javnim mnijenjem) koji je u svojoj osobi pomirio različite frakcije društva. Financije su stabilne, a državni aparat djelotvoran. Zbog tih i mnogih drugih razloga autor smatra da je upravo to najsajjniji period dominacije rimskog svijeta.

Pa ipak je ovaj ustanak od svih ostalih najmanje obrađen i poznat široj znanstvenoj zajednici, pa tim više jača potreba za njegovim proučavanjem s aspekta vojne povijesti. Daleko su razvikaniji primjerice ustanci u Britaniji i Judeji u drugoj polovici 1. stoljeća.² Rad će ukratko pokušati dati strateški pregled događaja vezanih uz ustanak dvaju Batona između 5. i 10. godine.

1. STRATEŠKA SITUACIJA RIMA 5. GODINE

Možda Oktavijan i nije bio naročito talentiran vojskovođa, ali je Julije Cezar imao izvrstan osjećaj kome treba pripasti teška zadaća uspostave novog poretka vladanja. August je udario čvrste temelje sustavu koji neće izgubiti svoju draž za tisuće godina koje su ga slijedile. Gotovo sirenski zov neograničene moći koju ta titula, barem u načelu nosi. August je uza sve mane ipak bio sjajan državnik, vrstan političar i strateg, globalist koji bi bez velikih poteškoća mogao razumjeti i svijet današnjice. Kao takvom bilo mu je posve jasno, da uz dobar sustav unutrašnje organizacije Carstvo treba sigurne i relativno lako branjive granice. Rimsko Carstvo bilo je na strateškoj razini najranjivije na svojim kontinentalnim granicama. Opasnost je za njih dolazila prije svega s istoka. Na europskom kontinentu postoje dvije takve prirodne prepreke: prva je na liniji dviju velikih rijeka Labe i Dunava, a druga je planinski lanac Ural. Rim je bio životno zainteresiran za ovu prvu, dok su mu hladna prostranstva na istoku bila zbog niza razloga nezanimljiva.

Posljednjih godina prije Krista uslijedila su značajna osvajanja rimske vojske u cilju ekspanzije i učvršćivanja pozicije na liniji Laba-Dunav. U Panoniji je Tiberije uspješno pokorio tamošnja plemena. Taj posao nije mu se činio odviše težak te je na temelju toga donijeta procjena da će ta plemena ubuduće podnijeti život pod rimskom vlašću, no to se poslije pokazalo katastrofalno lošom procjenom. Što se Germanije tiče, zahvaljujući osvajanjima Druza, plemena koja su priječila slobodan put do rijeke Labe bila su ili pokorena ili dovedena u neku vrstu zavisnog položaja (Dio, Scott-Kilvert, 1987.), tako da je jedini stvarni protivnik Rima ostao na području današnje Češke. Riječ je o kralju Marobodu koji je vladao plemenom Markomana. Ako je vjerovati rimskim izvorima, njegova vojska bila je značajna: 70 000 pješaka i 4000 konjanika (Vell. Pater. II, 109). No o brojkama je nezahvalno raspravljati, one najčešće nisu točne. Mnogo je važnije razmotriti što je takva organizirana masa ljudi u operativnom smislu sposobna ostvariti. Budući da su oružanom silom pokorili okolna plemena i fizički okupirali njihov teritorij, riječ je o pobjedničkoj vojsci s mnogo veterana, a i mnogi neprijatelji vlasti u Rimu prebjegli su i potražili utočište kod njih. Oni su sa sobom donijeli važne vojne informacije. Vojska Markomana je prolazila kroz temeljitu vojnu obuku tako da se po kvaliteti i organizaciji približila onoj Rima. No budući da su ipak brojčano i tehnički slabiji od rimskih legija, njihovo djelovanje nužno će se svesti na obrambeni karakter, za što im je područje današnje Češke bilo

---

² Ustanci robova su također bili iznimno opasni za opstojnost Rima, ali zbog svog specifičnog društvenog i ekonomskog karaktera pripadaju jednoj drugoj kategoriji te ih se na ovome mjestu neće doticati.

gotovo idealno. Sa svih strana zemlja je okružena prirodnim preprekama poput brda, rijeka i tada teško prolazne *Hercyana Silva*³. Iako su vodili politiku neizazivanja Rima, znali su da će ih Rim kad-tad napasti te su se vjerojatno i dobro pripremili za obranu.⁴ Vojska plemena Markomana bila je sposobna obraniti svoj teritorij od rimskih osvajača. S druge strane, Rim je poslao svog najboljeg zapovjednika Tiberija, da ih pokori kao posljednju realnu zapreku svojim novim granicama.⁵ On je razvio plan napada velikom vojskom iz dva smjera. Jedan pravac napada će voditi bivši konzul i vrlo sposoban zapovjednik Sentius Saturninus iz smjera Mogontiacuma⁶. Za tu priliku na raspolaganju su mu bile I. Germanica, V. Aludae, XVII., XVIII. i XIX. legija s pratećim pomoćnim postrojbama.⁷ Ova posljednja legija je značajnija jer je riječ o iskusnim veteranima Germanskih ratova i kao takvi oni su predvodili put kroz gustu šumu. Zadatak Saturniusa bio je upasti na područje Markomana kroz zemlju plemena Chatti (Vell. Pater. II, 109).

Drugu vojsku vodio je osobno Tiberije. Njegova polazišna točka bio je veliki logor Carnutum na Dunavu⁸ koji je za tu priliku utemeljen kao najbliža točka iz provincije Noricum za napad na Markomane. On je vodio najmanje osam legija: VIII. Augusta, XIII. Gemina, XIV. Gemina, XV. Apollinaris, XVI. Gallica, XX. Valeria Victrix (?), XXI. Rapax, te još jednu, za sada neutvrđenu legiju.⁹

³ Velika i gotovo neprolazna šuma što se prostirala na ogromnim područjima središnje Europe. Njezine ostatke moguće je pronaći u pojedinim enklavama poput Schwarzwalda.

⁴ O tome nema podataka u izvorima, op.a.

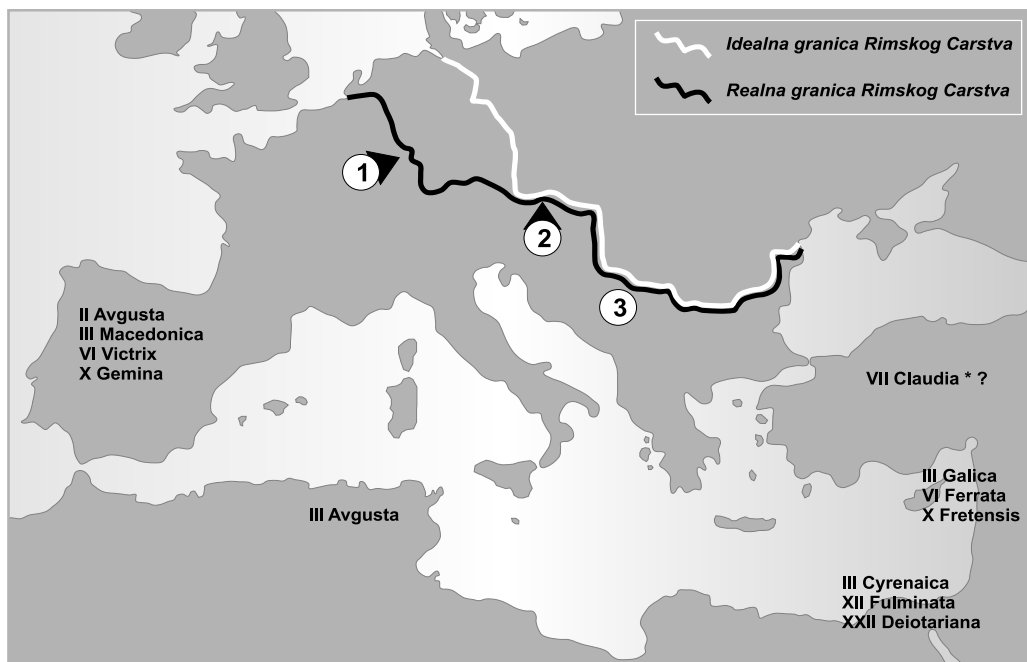
⁵ Tiberije je bio sposoban vojnik, ali također je bitna i kvaliteta njegovih krvnih zrnaca. Poslovično nepovjerljivi August neće tako veliku vojsku povjeriti nekome tko nije u krvnom srodstvu. Vjerojatno je bilo i boljih, ali oni nisu mogli dobiti takvu priliku jer nisu bili podobni carskoj obitelji. Štoviše i on sam se tek nedavno vratio s izgnanstva na otoku Rodosu.

⁶ Današnji Mainz.

⁷ Rimski izvori često prešućuju učešće savezničkih postrojbi, tako da nam nije poznata sveukupna snaga ove vojske.

⁸ Nedaleko današnjeg Beča.

⁹ Neki autori navode da je u sastavu ove vojske bila i XX. legija, no njezino sudjelovanje nije posve utvrđeno budući da se ona u trenutku izbijanja ustanka nalazila u Burnumu. Moguće je da je polovica legije bila na kampanji s Tiberijem, a druga u Iliriku. Ne raspolažemo s dovoljno dokaza za bilo kakvu osnovanu tvrdnju koje su točno legije bile angažirane za ovaj pohod. Vrlo je vjerojatno da neke od njih nisu bile u punom sastavu zbog potrebe nadzora ostatka Carstva. Rim je u to vrijeme raspolagao s ukupno 28 legija.

① Legije pod zapovjedništvom Sentius Saturninusa: <table border="0"> <tr> <td>I Germanica</td> <td>XIX</td> </tr> <tr> <td>XVII</td> <td>IX Hispana ?</td> </tr> <tr> <td>XVIII</td> <td></td> </tr> </table>	I Germanica	XIX	XVII	IX Hispana ?	XVIII		② Legije pod zapovjedništvom Tiberija: <table border="0"> <tr> <td>VIII Avgusta</td> <td>XVI Galica</td> </tr> <tr> <td>XIII Gemina</td> <td>XX Valeria Victrix</td> </tr> <tr> <td>XIV Gemina</td> <td>XXI Rapax</td> </tr> <tr> <td>XV Apollinaris</td> <td></td> </tr> </table>	VIII Avgusta	XVI Galica	XIII Gemina	XX Valeria Victrix	XIV Gemina	XXI Rapax	XV Apollinaris		③ III Scythica V Macedonica XI Claudia *
I Germanica	XIX															
XVII	IX Hispana ?															
XVIII																
VIII Avgusta	XVI Galica															
XIII Gemina	XX Valeria Victrix															
XIV Gemina	XXI Rapax															
XV Apollinaris																

Slika 1. Približan raspored legija uoči napada na Markomane. Crna i bijela linija predstavljaju realnu i idealnu granicu Rimskog Carstva na kontinentu.

Pokazalo se da je najuspješniji način ratovanja onaj u kojem gine najmanje ljudi i koji završava u najkraćem mogućem roku. To se postiže prije svega manevrom. Prije pojave vatrenog oružja rat se sastojao od ubijanja protivnika i manevra, danas se on temelji na manevru i vatrenoj moći. Teorija manevarskoga ratovanja zahtijeva opsežne promjene u svim oblicima doktrine, vježbanja, obrazovanja te u konačnici u cjelini kulture vojske (Paić, 2000).

Objek polazišne točke napada bile su udaljene pet dana marša od granica neprijateljskog teritorija. Dva dijela vojske će u isto vrijeme, s različitih strana, upasti na teritorij neprijatelja, razbiti njegovu obranu i zatim udruženim snagama dovršiti osvajanje. Rimaska vojska je zbog izvrsne organizacije bila sposobna točno izvesti koordinirani napad iz više pravaca. Na taj način Tiberije je iskoristio puni potencijal koji mu rimska vojska nudi. Toga trenutka bila je to najmoćnija vojska na svijetu u svojoj punoj i dotada neviđenoj snazi. Plan je bio vrlo dobar i bilo bi realno za očekivati da bi ta kampanja završila uspješno po Rimljane. To je trebala biti najveća operacija koju je rimska vojska ikada poduzela.

Izgleda da je kampanja počela vrlo dobro i da su dvije vojske bile tek dan ili dva udaljene od dogovorenog sastanka kada je Tiberije iznenada primio vijest o izbijanju ustanka u Iliriku.

a) Faza I. – Ciljevi

O Tiberijevoj prvoj reakciji ovisilo je mnogo toga. Naime, on tada nije mogao točno znati koliki je ustanak dobio zamah, ali jedno je bilo sigurno: ustanici su udaljeni deset dana hodnje od Italije, dok je najbliža vojska više nego dvostruko na toj udaljenosti. Kampanju na Markomane trebalo je smjesta otkazati. Na brzinu je uglavljen sporazum s kraljem Marobodom kojeg se on začudo držao, a Saturninus je poslan natrag na granice Rajne kako bi pazio da ondašnji narodi ostanu mirni i spriječi bilo kakvu pobunu u novim provincijama. Tiberije je s vojskom okrenuo hitno blokirati prolaze prema Italiji. August je poduzeo oštre izvanredne mjere za prikupljanje dodatnih snaga koje bi obranile Italski poluotok. Oslobađani su robovi, pozivani senatori, vitezovi i veterani te prikupljeni izvanredni porezi za opremanje tih ljudi. Takva vojska zasigurno nije mogla biti naročito efektivna, ali pod zapovjedništvom iskusnih časnika trebala je činiti barijeru koju ustanici ne bi s lakoćom mogli probiti.

Budući da nisu dostupni izvori koji bi o ustanku govorili s pobunjeničkog gledišta, ne može se točno utvrditi kako su se ustanici tako uspješno organizirali. Kakva je bila hijerarhija zapovijedanja i koji su bili ciljevi ustanka. Može se pretpostaviti da je krajnji cilj bio sloboda od tuđinske vlasti. Budući da je rimska vojska bila najmoćnija na svijetu, pobunjenici ne bi imali šanse u otvorenoj bici i to su dobro znali. Zato je borba nužno morala biti gerilska. Poučeni iskustvima iz prošlih sukoba, prije svega onih plemena Delmata, ustanici su vjerojatno predviđali da će kad-tad nastupiti trenutak kada će njihova vojska doseći takav potencijal da bi legije mogli poraziti na bojnopolju prsa o prsa. No takvu priliku trebalo je izgraditi i oprezno čekati. Mnogi narodi koji su se protiv Rima pobunili svoj su poraz doživjeli upravo u trenutku kada su donijeli pogrešnu procjenu, jer su se osjetili dovoljno moćnima da iz gerile učine prijelaz u konvencionalni sukob. Jedina šansa koju su imali jest uništavati manje odrede rimske vojske većom silom i pokušati proširiti ustanak na čim veći teritorij. Rimska vojska ionako je bila prerastegnuta i teško bi mogla izaći na kraj s mnoštvom pobuna diljem carstva. Kada se takva prilika pojavi nisu je imali namjeru olako prokockati.

Čini da je upravo faktor mržnje prema Rimu ujedinio ili barem pomirio mnoštvo plemena Ilirika.¹⁰ Moguće da je takvo što bilo planirano i desetljećima unaprijed. Gledano sa 2000 godina povijesnog odmaka, čini se kao da je bilo kakav ustanak od samoga početka bio osuđen na propast te da nikakva plemena nisu dorasla moći Rimskog Carstva. Teško da bi se itko pobunio ako ne postoji barem nekakva realna šansa za uspjeh, iako treba uzeti u obzir mogućnost da su se digli iz očaja. Svaka akcija počinje na granici poznatoga i nepoznatoga. Rezultat je uvijek neizvjestan te

¹⁰ Nisu sva pristala uz pobunu, plemena poput Liburna ili Skordiska tradicionalni su saveznici Rima.

je za prvi korak potrebno mnogo mudrosti i hrabrosti. Pravu priliku trebalo je dugo čekati, ali ona je stigla. Uхватili su Rim „na krivoj nozi“. Posljednja stvar koju si je August 6. godine mogao priuštiti bilo je izbijanje tako velikog ustanka u Iliriku. Najvažnija stvar koju su sada Rimljani morali učiniti jest spriječiti da se ustanak proširi. Treba imati na umu da su oni svoje Carstvo držali u pokornosti vojnom silom. Mnogi narodi su bili nezadovoljni njihovom vlašću i samo su čekali ovakav trenutak. Iako je 6. godine najbrže prijevozno sredstvo bio konj, vijesti su ipak brzo putovale. Neće proći dugo dok čitavo Carstvo ne sazna za pobunu. Informacije su se širile usmeno i to putem cesta. Ljudi su putovali pješice ili kolima te bi se sreli na cesti i razmijenili novosti. Tu je često bilo i dezinformacija¹¹, ali je činjenica da bi se pobuna u Iliriku i otkazivanje tako velike kampanje na sjeveru teško mogli sakriti.

Pobunilo se oko 800 000 ljudi, 200 000 naoružanih i obučanih pješaka sa 9000 konjanika¹² (Vell. Pater. II, 110). Bile ove brojke točne ili ne, važno je da se velik broj ljudi i teritorija odjednom našao izvan rimske vlasti. Njihovi zapovjednici bili su sposobni vojskovođe i energični organizatori. Mnogi ustanici imali su neke elemente osnovne naobrazbe, a što je važnije, poznavali su ustroj rimske vojske. Ranije generacije protiv nje su se borile, a neki od pobunjenih su u njoj i služili. Takva masa ljudi mogla bi se nazvati vojskom i bila je sposobna ostvariti svoje ciljeve no velikom vojskom teško je učinkovito zapovijedati. Naročito ako se ona sastoji od ljudi koji najčešće ne govore istim jezikom i među kojima vladaju neke stare netrpeljivosti. Vojska ustanika se podijelila na tri dijela: prva je počela harati po Makedoniji¹³, druga je za svoj cilj imala zauzeće Rima, dok je treća ostala „čuvati kuću“. Rimljani su ostali posve zatečeni organizacijom ustanka, nitko nije očekivao brzinu kojom su pobunjenici krenuli u ostvarenje svojih ciljeva.

Tiberije je svoje poteze morao vući brzo, ali i vrlo oprezno. Ovo je bila najozbiljnija prijetnja. Prostor otprilike veličine bivše Jugoslavije nije bio pod rimskom kontrolom. Na tom prostoru Rim je imao nekoliko svojih uporišta, strateški izvanredno raspoređenih. Ipak su oni bili majstori za to. Ako je gušenje ustanka imalo neku šansu te točke moralo se zadržati u rimskim rukama. To su znali i ostali rimski zapovjednici, ali i ustanički vođe. Gotovo je nevjerojatno kako su se rimski zapovjednici izvrsno snašli u prvim danima pobune. Naime, komunikacija između njih bila je prekinuta, a opet je svatko znao što mu je činiti. To mnogo govori o tome koliko je važno bilo postavljati sposobne ljude da zapovijedaju provincijama i legijama. Na vijesti o ustanku Aulus Caecina, legat u Meziji¹⁴, smjesta je krenuo s vojskom koja mu je

¹¹ Informacijsko ratovanje nije neka novost, iako je svoj puni potencijal počelo ostvarivati razvojem masmedija.

¹² Svakako s oprezom treba pohvaliti Velejeva izvješća o snazi neprijatelja, iako držim da prema njemu ne treba biti suviše strog. On se u Batonovu ustanku borio u funkciji vojskovođe i kao takav najvjerojatnije je dao realnu vojnu procjenu. Najveća je šteta što je, ironijom sudbine, nesretni Velej stradao kao žrtva paranoje Tiberija, svog bivšeg zapovjednika kojemu se divio. Svjetlo dana nikada nije ugledalo njegovo djelo u kojem bi se opširnije posvetio zbivanjima 6. – 9. godine.

¹³ Ondašnja provincija Makedonija, nije poznato točno gdje su se ti napadi dogodili.

¹⁴ Prostor današnje Bugarske.

bila na raspolaganju prema Sirmiumu,¹⁵ jednoj od tih ključnih točaka na sada već neprijateljskom teritoriju. I doista, tamo je stigao u posljednji čas da bi uz velike gubitke porazio Batona, vođu plemena Breuka. No morao se opet žurno vratiti jer su u njegovu odsustvu susjedna plemena Sarmačana i Dačana¹⁶ preko Dunava, počela napadati Meziju (Dio LV, 29). On je pred sobom imao zadatak skupiti čim je moguće više vojske s istoka. Rim je tamo držao dosta plemena u savezničkom odnosu i sada je došao red na naplatu. S druge strane Tiberije je žurno poslao Valeriusa Messallinusa, upravitelja Dalmacije i Panonije koji je bio s njim na kampanji u Germaniji, ispred sebe da zaštiti Sisciu,¹⁷ kao najvažniju rimsku odskočnu točku za gušenje pobune. Drugi Baton, onaj dalmatinski, iako je bio ranjen prilikom neuspješnog napada na Salonu¹⁸, krenuo je s vojskom ususret Messallinusu i pokazao se nadmoćniji u otvorenoj bici, ali ga je Rimljanin kasnije uhvatio u zasjedi. To pokazuje kako su prvi najvažniji ciljevi obaju strana bili zauzeće, odnosno obrana tih ključnih točaka. Rimski zapovjednici to su prepoznali kao apsolutni prioritet i u tome su bili uspješniji. Tako da, iako su pobunjenici 6. godine kontrolirali najveći dio teritorija, Rim je u svom posjedu imao Sirmium, Sisciu, Salonu i još neka područja pod kontrolom savezničkih naroda. Pitanje Burnuma¹⁹ nešto je složenije, ali izgleda da je i on bio u rimskim rukama. Te točke nisu bile posve odsječene, Sisciju i Sirmium povezivala je rijeka Sava, a do Burnuma se moglo morem i onda kopnom preko teritorija plemena Liburna. Tiberije je uspješno blokirao pravce preko kojih bi ustanici mogli upasti u Italiju, a legati Severus i Messallinus su zaštitili rimske vojne baze na neprijateljskom teritoriju. Iako se situacija činila lošom za Rimljane, uspjeli su zadržati ustanak da se ne proširi na mnogo veće područje od provincija odakle je pobuna krenula. Ustanici su doduše krenuli pljačkati sve što im je bilo dostupno, ali nisu uspjeli ostvariti zadane ciljeve u početnoj fazi pobune.

b) Faza II. – potpora naroda

Gerilsko ratovanje je odraz unutarnjih ekonomskih i socijalnih antagonizama. U slučaju Delmata najveći dio gerilske aktivnosti bio je nadahnut rodoljubnim osjećajima.²⁰

Obično ustanci izbijaju nakon nekog manjeg incidenta koji je fitilj što pali eksploziju mržnje poput bureta baruta. Taj događaj u ovom slučaju bilo je odbijanje

¹⁵ Današnja Srijemska Mitrovica.

¹⁶ Na području današnje Rumunjske.

¹⁷ Sisak.

¹⁸ Solin.

¹⁹ Ivoševci na rijeci Krki. Izvori nam donose nejasne podatke o tome što je to točno XX. legija pod zapovjedništvom Messallinusa učinila da je dobila počasni naziv „Valeria Victrix“. Moguće je da je pola legije bilo na kampanji u Germaniji, a druga polovica u Burnumu. Tamo se uspješno oduprla opsadi nadmoćnijeg neprijatelja (brojka se kreće oko 20 000 boraca). S druge strane, moguće je da je Messallinus žurno krenuo iz Germanije sa samo pola legije, bez teške opreme koja bi ga usporavala i probio neprijateljsku blokadu kako bi zaštitio Sisciju.

²⁰ Ljubav prema svojoj zemlji i svome plemenu. Autor smatra potrebnim ovo objasniti jer postoje povjesničari koji smatraju da pojam nacionalnog ne postoji prije 19. stoljeća.

delmatskih kohorti da sudjeluju u rimskoj kampanji protiv Germana. Također, rimski nameti koji su uslijedili nakon poraza 34. pr. Kr., bili su preteški za stanovništvo. Tiberije je nakon sloma pobune pitao Batona (dalmatinskog) zašto su se pobunili. Poznat je njegov odgovor: „Vi Rimljani ste krivi za ovo, za čuvare svojih stada niste poslali pastire ili pse, nego vukove“ (Dio LVI, 16).

Lojalnost stanovništva morali su osigurati eliminiranjem prorimskih elemenata, zato su u prvim danima pobune masakrirani rimski trgovci, vojnici na udaljenim pozicijama i općenito svi koji bi se mogli kolebati kojoj će se strani prikloniti. Osim toga, vrlo je bitno dati seljacima oružje kojim će se braniti i voditi brigu o njihovim materijalnim interesima – napadi na strane naseljenike i davanje pomoći starima i potrebitima. Bez opće podrške naroda ustanak nema izgleda: izvještavanje o neprijateljskim pokretima, odbijanje davanja hrane, skloništa i oružane pomoći neprijateljskim snagama. Upravo širina do koje gerilska snaga provodi te dvije politike, vojnu i društveno-političku, odlučuje o njezinim šansama za eventualni uspjeh (Guevara, 1997.).

Iako je ustanak poprimio široke razmjere, najradikalniji faktor ustanka, poput *zelota* u Izraelu, bili su Delmati. Oni su uspješno ratovali protiv Rimljana više od stotinu godina, ali doživjeli su poraz kada su se odlučili na obranu Promone (Bilić-Dujmušić, 2003.).

Sve dok snage otpora nisu postigle na određenom mjestu izjednačenje snaga ili nadmoć, strahovito je opasno upustiti se u upornu obranu uporišta,²¹ bez obzira na to koliko ta uporišta imala psihološku važnost za cjelokupni narod, jer će u dugotrajnoj borbi nadmoćna rimska oprema, disciplina i pozadina sigurno nadvladati. Jednom kad je Promona pala, Delmatima je bilo nesmotreno žrtvovati preostale borce u ispraznoj obrani određenih uporišta. Moguće je da nisu imali drugog izbora. Bez obzira na to koliko ta obrana junačka bila, sve što se iz nje realno moglo očekivati, bila je konačna likvidacija boraca. Delmati koji su se digli protiv Rimljana 6. - 9. godine, vjerojatno su bili toga svjesni. Vrlo je bitna i njihova društvena pozadina. Oni pripadaju ratničkom društvu i za njih kao takve poraz je neprihvatljiv. Na kraju su se predali i to tek kada su gotovo svi pobijeni.

U ovoj fazi gerilske borbe ustanici su odnijeli pobjedu, osigurali su široku podršku naroda protiv strane dominacije. Na taj način pridobili su srca i umove lokalnog stanovništva za ciljeve svoje pobune.²²

---

²¹ Nema pouzdanih podataka koja su to.

²² Ovo je iznimno važna faza gerilske borbe, naime američke i sovjetske postrojbe vodile su dva protugerilska rata u drugoj polovici XX. stoljeća, koje su izgubili upravo zato što su pobunjenici imali podršku naroda.

c) Faza III. – izgradnja oružanih snaga

Rimljani su Ilirik osvojili vojskom i tu druge vojske osim njihove nije smjelo biti. Pa ipak ona se u samo koji dan gotovo ni iz čega pojavila. Kako? Jedan je od osnovnih preduvjeta za gerilce izgradnja vlastite oružane sile. Osnovicu te vojske činili su ljudi koji su unovačeni za borbu u rimskim pomoćnim postrojbama.²³ Uz njih tu su za rat sposobni mladići i djevojke koji su već ranije potajno dobili osnovno vojno obrazovanje. Njih se naoružalo opremom koja se čuvala skrivenom ili ukradenom od okupatora. Mi ne znamo koliko su dobro bili naoružani borci plemena što su ustala. Neke osnovne stvari morali su imati. Ratnik naoružan mačem i sulicama, zaštićen oklopom i štitom može se smatrati osposobljenim za borbu prsa o prsa s legionarima. Borci bez zaštite služili su se praćkom ili strijelama kao čarkari iz zasjede za uznemiravanje rimskih kolona na maršu.²⁴ Oružje su mogli i sami proizvoditi, ali vjerojatno su ga imali mnogo sakrivenog po planinama i šumama. Mogli su ga i nabaviti na crnom tržištu.²⁵ Vrlo važan faktor bio je onaj ekonomski, ljudi koji su se borili protiv Rima, željeli su osvetu i željeli su plijen. Mnogima od njih bilo je važnije haračiti i pljačkati po Makedoniji i rimskim posjedima nego jurišati na dobro branjena rimska uporišta. Vođe ustanika morali su im to do neke mjere tolerirati, jer nisu raspolagali dovoljnim sredstvima za plaćanje vojske. Rimski legionari mogli su biti sigurni u to da će njihov trud biti nagrađen. August je nedavno završio opsežne reforme za isplatu vojnih plaća. Rimski legionari (rimski građani) imali su financijsku i pravnu zaštitu od rimske države (Le Bohec, 1994.). Njihov posao bio je da budu dobri vojnici, a država će se pobrinuti za ostalo.

Nakon što su se dvojica Batona ujedinila u zajedničkoj borbi protiv okupatora, ustanici su dobili svoju oružanu silu. Vojska pobunjenika bila je sposobna ne samo uznemiriti rimsku vlast, nego je gotovo potpuno uništiti i uspostaviti inicijalnu kontrolu nad prostorom. Ali bio je to div na staklenim nogama i vođe pobunjenika su to znali. S druge strane, Rim je već posjedovao vojsku koja je imala sve elemente supersile. Njihova vojska bila je u početku u lošijoj strateškoj situaciji, ali kada ustanici to nisu iskoristili, konačni obračun mogao je početi. Rimljani su bili takav tip ljudi koji teško oprašta, drugim riječima, ovu pobunu ta vojska riješit će do kraja.

²³ Njihova oprema najvjerojatnije je bila onakva s kakvom su se oni inače navikli boriti, uz neke rimske izmjene.

²⁴ Praćka je iznimno oružje. Vrlo je jednostavna za izradu, pouzdana i djelotvorna. Snažno psihološko sredstvo uznemiravanja. Njome se mogu služiti žene i djeca, domet projektila može biti i 250 metara, ovisno o modelu.

²⁵ Autor je proveo tri sezone iskapajući na arheološkom lokalitetu Burnuma. Na temelju brojnih nalaza, poput keramike i stakla iz Galije, sjeverne Italije ili Egipta, stječe se dojam da je u to vrijeme trgovina bila toliko razvijena, da je bilo koji proizvod mogao pronaći svoje kupce u bilo kojem dijelu poznatoga svijeta. Naravno ako je postojala potreba za njime. Ukoliko pretpostavimo da su ustanici trebali naoružanje, a Rimljani kontrolirali većinu manufaktura, ono im je moglo biti tajno proizvedeno i dovezeno od strane trgovaca koji su se takvim poslom ilegalno bavili.

d) Faza IV. – rat iscrpljivanjem

Pobunjenici su svojom vojskom mogli poraziti i nekoliko rimskih legija, ali nikako udruženu vojsku kakvu je Tiberije okupio u Sisciji.²⁶ S druge strane, vojska koju su Aulus Caecina i Marcus Plautius Silvanus²⁷ doveli u pomoć s istoka, činila se kao izvrstan plijen. Pet legija²⁸ s pomoćnim postrojbama praćenih velikom konjicom Rhoemetalcesa, kralja Trakije.²⁹ Nju je udružena vojska obaju Batona uhvatila u zasjedu u močvarama današnje rijeke Vuke, razbila savezničku konjicu, okružila i umalo potpuno uništila, da nije bilo discipline legionara. Nakon što su u prvim trenucima pali prefekti kohorti, tribuni i dosta centuriona, a prefekt logora ostao odsječen od većine trupa, vojnici su se organizirali sami. Hrabreći jedni druge, svaka contubernija³⁰ ostala je čvrsta i iz situacije koja je mirisala na katastrofu odnijela sjajnu pobjedu (Vell. II, 112). To je psihologija postrojbi. Svaki vojnik kada uđe u profesionalno služenje vojske prolazi kroz svojevrsnu inicijaciju u svoju postrojbu. Nakon završetka obuke on smatra, da je pripadnik najbolje contubernije, najbolje centurije, najbolje kohorte, najbolje legije u najboljoj vojsci svijeta. Odavno je poznato da se vojnici u teškim situacijama ne bore za nekakve ideale ili političke slogane, već najčešće ostaju hrabri jedni zbog drugih.³¹ Nitko ne želi biti prva kukavica koja je pobjegla i na taj način okaljala ugled postrojbe. I što je najvažnije, nitko ne želi ostaviti suborce u nevolji. Borbeni duh, doduše, najčešće počinje patriotizmom, nastavlja se disciplinom, ali najvažnije je od svega tzv. *bratstvo po oružju*. Vojnik koji je ranjen često se najviše brine o tome kako će postrojba naći zamjenu za njega. Strah da će se nešto loše dogoditi suborcima jači je od straha pogibije, kazne oficira ili pohlepe za plijenom. Toga dana vojnike nije uhvatila panika jer su imali povjerenja u svoju opremu, svoju obuku i najvažnije – jedni u druge. Pobunjenici nisu iskoristili priliku da unište veliku vojsku Rimljana u naizgled bezizlaznoj situaciji.

²⁶ Te zime u Sisciji se našla golema vojska od 10 legija, 70 kohorti *auxillia*, 14 trupa konjice, više od 10 000 veterana i mnogi dobrovoljci (Vell. II, 110). Izgleda da je to bila Augustova ideja skupiti tako veliku vojsku kako bi se zastrašili pobunjenici. Tiberije je kao iskusan vojskovođa znao da je tako velikom vojskom gotovo nemoguće upravljati, te je nakon par dana borbe koji su mu došli upomoć poslao natrag. Ne zna se gdje točno natrag. Ako se radi o vojsci koja je došla s istoka i preživjela zasjedu u močvarama Vuke, onda ju je svojim legijama otpratio natrag prema Sirmiumu. Siscija je zbog svog izvanrednog strateškog položaja, bila baza za početak operacije gušenja pobune.

²⁷ Bivši konzul, u vrijeme ustanka prokonzul Azije.

²⁸ Pretpostavka je da se radilo o III Scythica, V Macedonica, VII Claudia*, XI Claudia*, VI Ferrata ili III Augusta. Nije moguće točno odrediti koje su legije povučene s položaja na istoku da slome pobunu. Moguće je da su neke od njih djelovale u polovičnom sastavu i da je među njima bilo postrojbi iz nekih legija koje ovdje nisu navedene. Ono što je sigurno jest da je s njima išlo mnogo postrojbi saveznika.

²⁹ Približno današnja istočna Bugarska.

³⁰ Osnovna taktička jedinica rimske vojske, sastoji se od osam ljudi koji su uvijek zajedno i dijele sve. Oni su predvođeni vojnikom koji se ističe po svojim sposobnostima (*munifex*). Ukoliko se *munifex* pokaže dovoljno dobrim on biva uvršten u klasu *immunes* – vojnici koji su specijalisti za određene zadatke (artiljerija, vojna policija, instruktori ili lovci). Kao takav ima nešto veću plaću i za razliku od ostalih ne mora sudjelovati u inženjerijskim radovima legije (mostovi, logori, ceste, vodovodi...)

³¹ Dakako i zbog vlastite sigurnosti, obavljajući svoju dužnost.

Rat iscrpljivanjem³² najgori je od svih vrsta inače groznog rata. Nije to munjevit rat gdje zauzećem jednog ili nekoliko neprijateljskih uporišta, eliminiranjem jednog ili više neprijateljskih vođa, kampanja sretno završava. Ovo je skup, bespoštedan i brutalan rat koji ima za cilj što je moguće više iscrpiti suprotnu stranu. Budući da su se pobunjenici odlučili za gerilu, jedini učinkoviti način koji je Tiberije imao na raspolaganju bio je da uništi njihovu vojsku, ubije ili zarobi što više njihovih boraca i uništi narode koji im pružaju potporu. Njegov prvi uspješan korak bio je da ne dopusti širenje ustanka, a zatim je gerilcima odsjekao zalihe hrane i vode. Vrhovni zapovjednik može se uhvatiti ukoštac s gerilom samo ako je u mogućnosti da vlastite snage podijeli na manje dijelove i krene na sužavanje manevarskog prostora gerile. Plemena predvođena Batonom (panonskim) predala su se nakon prve godine. Rimljani su iskoristili nejedinstvo i kolebljivost nekih frakcija među ustaničkom vojskom. Čini se da vrhovnu vlast nad plemenom Breuka nije imao Baton (panonski) već Pinnes, kojega je izigrao i dogovorio mirovne uvjete s Rimom. Baton (dalmatinski) taj je čin smatrao izdajom te je Batona (panonskog) ubio. Uspio je potaknuti njegovu vojsku na još jedan napad na Sirmijum, ali Silvanus ga je uspješno obranio (Dio LV, 34). Kada je to propalo više se nije moglo računati na ozbiljnu pobunu u Panoniji. Kad su se 3. kolovoza 8. godine Panonci predali, Silvanus je uspostavio kontrolu nad nizinom rijeke Save (Wilkes, 1995). Neke manje skupine pobunjenika još su dugo nakon predaje ostalih nastavile borbu sakrivajući se po šumama i brdima, ali Baton (dalmatinski) shvatio je da pobuna ima stvarnu snagu još samo u Dalmaciji.³³ Još se uvijek nadao da će Rim napasti neprijateljska plemena s više strana. U svakom slučaju, predaja se ni njemu, a ni njegovim ratnicima, nije činila kao prihvatljiva opcija.

No nisu samo ustanici imali nejedinstveno vodstvo. Iako je Tiberije majstorski priveo kraju prvu i najopasniju godinu pobune, August je bio previše sumnjičav zašto to sve skupa tako dugo traje. Smatrao je da Tiberije uživa u predvođenju tako velike vojske i doživio ga je kao prijetnju svojoj vlasti. Pozvao ga je natrag u Rim, a gušenje pobune prepustio drugima. Marko Lepid³⁴ preuzeo je zapovjedništvo nad vojskom u Sisciji, M. Plautius Silvanus u Sirmijumu, a vrhovno zapovjedništvo pripalo je Germaniku u Dalmaciji.³⁵ Mlad i neiskusni, carev rođak nije mnogo napravio. Tiberijev način slamanja pobune bio je skup i dugotrajan, ali ispravan. On se ubrzo osobno pridružio Germaniku i krenuo završiti krvavi posao. Krajnji ishod je doduše sada već svima bio poznat, ali najbrutalniji sukobi tek će uslijediti.

Pobunjenici u Dalmaciji s pravom se nisu željeli predati. Oni su takoreći ispunjavali sve uvjete za uspješnu gerilsku borbu. Posjedovali su fanatičnu volju za oprijeti se neprijatelju. Priroda terena bila je savršena za gerilsku borbu: planine, klisure, nedostatak vode i hrane te ekstremne klimatske promjene.³⁶ Njihovi zapovjednici

³² Engl. *attrition*.

³³ Provincija Dalmacija.

³⁴ Konzul 6. godine.

³⁵ Najvjerojatnije Burnum.

³⁶ Područje Like, Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine izloženo je naglim promjenama vremenskih uvjeta. Primjerice, kada zapuše bura vrijeme se iz toplog sunčanog dana može pretvoriti u hladnu oluju. To sigurno utječe na zdravlje i raspoloženje trupa.

maksimalno su to iskoristili tako da su pametnim manevrima čuvali svoju živu silu i udarali na neprijatelja kada je najranjiviji, iscrpljujući njegovo ljudstvo i zalihe. Zbog lakoće svoje opreme mogli su to činiti mnogo brže od Rimljana (Dio LV, 29). A njihov oblik društvene organizacije bio je takav da oni ne bi bili fatalno pogođeni jednim razornim upadom u svoju zemlju, već bi se pregrupirali i nastavili borbu. Defenzivna gerilska taktika uključuje neprestano uznemiravanje neprijateljskih snaga. Nikad se s Rimljanima ne treba upustiti u otvorenu borbu, već treba danju i noću uznemiravati njihove snage. Cilj je čim više ih uvući u zemlju, jer svako napredovanje razvlači njihove opskrborne linije do nesnošljivih razmjera. Treba uništiti zdence, izvore i pašnjake i sve što bi moglo poslužiti neprijatelju. Legije su izvrsno uvježbane za napade na otvorenome i svladavanje protivnika u borbi prsa o prsa, no nisu bile dorasle veranju po brdima i neprestanim brzim napadima i povlačenjima lukavih brđana. Nije lako biti na vjetru i kiši, u beskrajnim marševima, bez zaklona i vatre. Borbe ne jenjavaju ni po noći. Svaki čovjek koji je bio u ratu zna da se mora pomiriti s pomišlju kako mu je taj dan možda posljednji. Kada jednom borba počne ona može trajati četiri sata, ali će se vojniku činiti kao deset minuta. S druge strane, zbog konstantnog straha svaki je dan dugačak kao godina. Veliki problem bila je logistika. Budući da su izvori ograničeni, Rimljanima se može uskratiti voda.

Legionari su zbog većih fizičkih napora jeli puno više nego današnji vojnici i to najviše mesa. Ono je lako kvarljivo tako da ga se moralo uvijek svježe nabavljati. Divljač su mogli loviti usput ili je oteti od lokalnog stanovništva, ali to nikako nije moglo biti dovoljno za dnevne potrebe. Jedini način bila je opskrba iz pozadine, što je upravo prilika kakvu pobunjenici čekaju. Ako krenu na hodnju na zgodnom mjestu, pobunjenici im napadnu linije opskrbe, pa dok se Rimljani snađu i razviju borbenu formaciju, oni se brzo razbježe tako da ih se više ne može naći.³⁷ Kada se na nekom mjestu ulogore izvrši se iznenadni prepad na logor. Pri opsadi nekog uporišta pobunjenička vojska se odmah pojavi i opkoli Rimljane dovodeći ih u krajnje težak položaj zbog oskudice. Sigurno je da ovaj tip posve defenzivnog gerilskog rata može biti uspješan samo ako branitelji nemaju što izgubiti, što se tiče zemlje ili sigurnosti, jer su neprekidno u pokretu i ukoliko napadaču nedostaju rješenje i pozadinska mogućnost da nastavi gonjenje. To s Rimljanima nije bio slučaj. U povijesti gerilskih sukoba pokazalo se kao gotovo nemoguće da konvencionalna vojska iz njih iziđe kao pobjednik. To je točno samo ako se ta vojska takvom obliku rata ozbiljno ne posveti. Vješta rimska diplomacija uspješno je omogućila stvaranje uvjeta da se rimska vojska, na čelu s budućim carem Tiberijem, ozbiljno posveti ovom problemu. Oni su na pobunjenike krenuli sa snažnom vojskom.

Gerila je ustvari „mali rat“, sukob niskog intenziteta koji za cilj ima konstantno uznemiravati neprijatelja i njegovu produženu prisutnost u svojoj zemlji učiniti preskupom tako da on na kraju ode kući. Tiberije je znao da on kao napadač može izdržati takav rat, kad-tad će okružiti svog neprijatelja, izmoriti ga glađu i naposljetku

³⁷ Takvi prepadi uistinu su morali biti munjeviti jer legionarima ne treba dugo dok razviju borbenu formaciju. Primjerice, *testudo* (kornjača) formaciju od složenih štitova iza kojih su legionari sa svih strana zaštićeni od neprijatelja, izvježbana postrojba može složiti u samo nekoliko sekundi.

poraziti u otvorenoj bici. Izgradnjom utvrda na odgovarajućim točkama počeo je stiskati obruč oko neprijatelja. Gdje god gerilci krenu naići će na dio rimske vojske sprijeda, bočno i straga. Ako se snage podijele na manje samostalne jedinice, one mogu prodrijeti duboko u neprijateljski teritorij te stalno držati gerilce u pokretu, ne dajući im vremena da se stanu reorganizirati ili popuniti redove. Treba neprekidno upadati s vojskom i paliti sela te porobljavati stanovništvo. Upotreba utvrda za blokiranje pravaca odstupanja i produženje sezone ratovanja oduzeli su pobunjenicima mogućnost odlučivanja. Na taj način Rimljani su doveli svoje neprijatelje u stratešku i taktičku defenzivu lišavajući ih inicijative i tako im jasno dali do znanja da je konačan poraz i smrt samo pitanje vremena.

U ratu protiv gerilaca jako je teško držati vojsku mirnom. Vojska je u krajnjoj liniji organizirana masa ljudi. Tiberije je bio prije svega vrhunski komunikator s takvom masom. S njima je dijelio i dobro i zlo. Nije nametao surovu disciplinu već je tolerirao manje propuste. Spavao je na zemlji kao i ostali legionari. Jeo zajedno s njima, a za objedom nije ležao već sjedio. Jahao je na konju što je isto bilo manje uobičajeno. Njegovi osobni liječnici, kupka, kuhinja i osoblje bili su na raspolaganju svakom vojniku. Pokušavao je slobodne trenutke provoditi upoznavajući se s legionarima. Na kraju je postigao to da nije vojska vodila njega već on nju (Vell. II, 114). Vojnici su se borili za to da svog zapovjednika učine sretnim. Želeći udovoljiti Tiberiju, odlučno su podnosili frustraciju rata niskog intenziteta. Komunikacijom je običnim vojnicima identificirao svoje osobno zadovoljstvo s ciljevima kampanje.

e) Faza V. – prijelaz iz gerilskog u otvoreni sukob

U svakom ratu postoji jedan prijelomni trenutak nakon kojega postane izvjesno koja će strana na kraju izići kao pobjednik. Kada se gerilci odluče na otvoreni sukob s okupatorovom konvencionalnom vojskom, to obično znači da osjećaju kako je njihova snaga narasla tako velika da je mogu poraziti. Rat niskog intenziteta postaje pravi rat. Pobunjenici predvođeni Batonom ovu fazu nisu uspjeli dostići. Njihova vojska nije postala dovoljno snažna da se upusti u borbu s Rimljanima na otvorenom polju u velikoj bici. Tiberije je svojim potezima u prvoj godini ustanka to sasjekao u korijenu. Nadali su se da će se diljem Carstva dogoditi pobune i upadi neprijatelja Rima. Da će boravak legija u njihovoj zemlji postati preskup i da će na kraju one otići. To se nije dogodilo. Gadno su se prevarili. Rim je u svojoj povijesti upravo zato tako brutalno obračunavao s raznim ustancima, da pokaže tko je tu gazda. Njihov najveći strah bio je scenarij u kojemu moraju ratovati na više strana i ovu pobunu shvatili su vrlo ozbiljno. Možda bi se sve drugačije završilo da su ustanici uspjeli u ostvarenju svojih ciljeva odmah na početku pobune, ali mi to ne možemo znati.

f) Faza VI. – preuzimanje kontrole

Nakon što poraze okupatora, gerilci kreću u konačni napad kako bi preuzeli potpunu kontrolu nad svojim teritorijem. Zauzećem posljednjih neprijateljskih uporišta gerilski rat postiže svoj cilj. No 9. godine nisu gerilci bili ti koji su trebali istjerati okupatora

iz njegovih posljednjih uporišta. Upravo obrnuto. Posljednja godina sukoba bila je samo odgađanje neizbježnoga. Legije su se rasporedile u čvrst obruč oko ustaničkog područja, svakodnevno im smanjujući manevarski prostor. Marko Lepid je s legijama iz Siscije probio put do Tiberija i Germanika u Dalmaciji. Pred njima se pojavio nakrcan plijenom što ga je oteo, usput devastirajući krajeve kroz koje je prolazio. Za to je u rimskom stilu nagrađen trijumfom. Pobunjenici su snažno predosjećali da im je kraj blizu, no nisu se imali namjeru predati. Na svojoj zemlji u kojoj su rođeni i pred svojim ljudima s kojima su odrasli nisu mogli samo tako prepustiti ih gnjevu pobjednika. Imali su moralnu obvezu otići s mačem u ruci, jer su kao ratnici u ratničkom društvu oni nositelji i zaštitnici pravnoga i društvenoga poretka. Bilo im je neprihvatljivo moliti neprijatelja mir nakon kojega će njihove obitelji i oni sami završiti u ropstvu. Više nisu imali prostora za manevar i iznenadne napade na Rimljane. Sada je cilj bio u obrani svojih posljednjih uporišta pokušati pobiti čim je moguće više neprijateljskih vojnika i možda im nanijeti poraz u nekoj od tih opsada. Njihove utvrde u planinama bile su posve nepristupačne i pravi pothvat čak i za rimske inženjere. Legionari su se, da bi došli gore, morali podijeliti na manje skupine koje će kozjim stazama iza štitova pokušati probiti put. Rimski legionari su bili vrhunski mačevaoci, ali njihova borba nije bila ništa spektakularno. Poredani jedan do drugog najprije bi bacili *pillum*³⁸, a zatim sakriveni iza velikih štitova koračali prema neprijatelju braneći se i na priliku ubadajući. Njihov mač (*gladius*) bio je kratak i nije tu bilo previše mahanja oružjem.

Svaki vojnik svoju obuku počinje učenjem kako se boriti bez oružja i kako razoružati protivnika. Borba je u ovim situacijama bila test fizičke snage, lukavosti i umijeća rukovanja oružjem. Delmatski ratnici mogli su takve manje grupe nadjačati i ubiti. No Rimljani su prije svega vrlo uporni, nisu odustajali i na kraju bi u svakoj takvoj opsadi odnijeli pobjedu. Poznato je da su se teške borbe vodile za uporišta Splonum, Raetinium i Seretium.³⁹ Pobunjenici su ipak uspjeli učiniti dosta štete Rimu. Osim što su pobili mnogo legionara, rastegli legije i tako potaknuli rimske neprijatelje na razmišljanje, uzrokovali su glad u Italiji. Gušenje ustanka postalo je previše skupo, August i vojnici bivali su odveć nervozni. Kao takvi bili su spremni čim prije završiti rat čak i pod cijenu velikih žrtava. Silvanus, Lepid i Tiberije krenuli su u potjeru za Batonom (dalmatinskim), srcem i dušom pobune. Naposljetku su ga stjerali u Andetrium⁴⁰ (Dio LVI, 11). Tiberije se našao u vrlo opasnoj situaciji, jer je Baton uspješno napadao njegovu logistiku tijekom opsade i zamalo izvojevao pobjedu u toj bici. No bilo mu je posve jasno da daljnja borba nema smisla i da je

³⁸ Vrsta vrlo razorne sulice, pitanje je koliko je ovo oružje moglo doći do izražaja u ovakvoj, planinskoj borbi

³⁹ Nije poznato gdje se nalaze ostaci ovih utvrda. Kako nam donosi isti izvor, branitelji Raetiniuma na prevaru su pobili mnogo Rimljana, povukli su se u akropolu, a podmetnuli požar u ostatku uporišta. Legionari su ne znajući za to uletili u utvrdu i odjednom se našli okruženi vatrom sa svih strana. Ginuli su od vatre i projektila odozgo, a uspjela se spasiti tek nekolicina i to tako da je od trupala poginulih načinila most za prijelaz preko vatrenog obruča. Branitelji su, nakon što se vatra proširila na čitavu utvrdu, pobjegli podzemnim prolazima.

⁴⁰ Današnji Gornji Muć u Dalmatinskoj zagori.

došao trenutak kada treba pokušati spasiti što se spasiti dade. Tiberiju je žurno bio potreban mir, a Batonu sigurnost za svoje ljude. Uglavili su mir i Baton se predao.⁴¹ Do kraja života živio je mirnim životom u lijepoj kući u Ravenni kao politički zatvorenik. Za Rimljane bio je poštovanja vrijedan protivnik.

U utvrdi je ostala skupina branitelja koja se nikako nije željela predati, oni su nakon žestoke borbe poraženi, i poklani u šumama dok su bježali.

Posljednji preživjeli pobunjenici i stanovništvo u zbjegu pred neprijateljem sklonili su se u legendarnu Ardubu.⁴² Nakon što je Germanik spalio i uništio tu posljednju utvrdnu, pobuna je završena. *Gravissimum omnium externorum bellorum post Punica* bio je okončan u rimsku korist. Pametnim potezima, nevjerojatnom upornošću i trezvenošću svojih zapovjednika, rimska je vojska u tri godine fizički slomila najveći gerilski rat u poznatoj povijesti.⁴³ Ovu posljednju fazu gerilske borbe Rimljani su završili do kraja i preuzeli kontrolu nad čitavim teritorijem.

2. STRATEŠKA SITUACIJA RIMA 10. GODINE

Legije koje su sudjelovale u gušenju ustanka bile su neupotrebljive barem još koju godinu. Ljudi su bili mrtvi, ranjeni i umorni od rata.⁴⁴ August se sada morao posvetiti ponovnoj izgradnji strateške pozicije kakvu je carstvo imalo tri godine prije. No iako se to možda tako činilo, neprijatelji Rima nisu posve mirovali u ovome razdoblju. Potajno i marljivo, poput malih pčelica, kovali su zavjeru koja će označiti početak kraja najmoćnijeg carstva u povijesti. Tek što se Tiberije vratio u Italiju, iz Germanije su stigle gadne vijesti.

⁴¹ Tiberiju je poslao svoga sina Sceusa zatražiti mir. Nakon što je Rimljanin dao jamstva, po noći se pojavio pred njim i pognuo glavu da ga pogube kao vođu pobune. U tim trenucima ponašao se dostojanstveno i nije ništa tražio za sebe već samo sigurnost za svoje ljude. Čitav ustanak prozvan je njegovim imenom „*Bellum Batonianum*“.

⁴² Nije poznato gdje se nalazila, Cassius Dio daje nam neki opis terena, ali nedovoljan za konkretnu lokaciju. Moguće je da se radi o mjestu Vranduk na rijeci Bosni, dok neki autori poput D. Periša smatraju da je riječ o gradini u Puljanima (općina Promina) na rijeci Krki. Osobno dijelim mišljenje J. Zaninovića i smatram kako Puljani ipak nisu dobar izbor za lokaciju Ardube zbog velike strateške izloženosti. No dok se arheologijom točno ne utvrdi gdje je bila Arduba, to ostaje temom nagađanja.

Tamo se dogodilo nešto naizgled bizarno. Kada je postalo izvjesno da će Germanik osvojiti utvrdnu, branitelji iz plemena Dezijata, umorni od borbe, željeli su se predati. Tome su se suprotstavili delmatski borci koji su k njima prebjegli i podržale su ih dezijatske žene nazivajući ih kukavicama. Žene s djecom i ratnici skočili su u rijeku ispod ili vatru koja je preuzela utvrdnu i živi izgorjeli kako bi izbjegli poraz i ropstvo (podatke donosi izvor).

⁴³ Iako su i prije i nakon ovog vođeni gerilski ratovi, izgleda da nijedan nije zahvatio toliko velik prostor i toliko mnogo angažiranog ljudstva. No zbog opreza kojeg moramo imati prilikom proučavanja izvora ostavit ćemo otvorenu mogućnost da je možda bilo gerilskih sukoba većih razmjera.

⁴⁴ Kakav li su samo PTSP morali imati rimski legionari nakon dvadeset i više godina provedenih u borbi gdje su većinu protivnika morali ubiti na manje od pola metra?

Rimljani su Germaniju do Labe smatrali svojom novom provincijom, ona je više-manje bila pod njihovom kontrolom iako njihova pozicija tamo nije bila čvrsta. Augustova nepovjerljivost bila je uzrok tragediji što ih je zadesila. Za upravitelja je postavio Quintiliusa Varusa, svoga rođaka, osobu od povjerenja. Greška je to što ju je skupo platio, jer Varusove sposobnosti nisu bile na razini funkcije koju je obavljao. Varkom su ti isti Germani koje je smatrao lojalnim podanicima⁴⁵ namamili u zasjedu njegovu vojsku čiju su osnovicu činile XVII., XVIII., i XIX. legija sa 6 augzilija i 3 ale, a s njima je išla i velika povorka civila, mahom žena i djece (*Cambridge ancient history*, 1996.). U gustom Teutoburškoj šumi oni su svi poklani, a njihov zapovjednik počinio je samoubojstvo. Arheologija bojnih polja dala je vrlo zanimljive rezultate o tom događaju. Germani ne bi bili uspješni, da njihovi vođe nisu služeći u rimskoj vojsci naučili kako se ona bori. Nisu se, kako se smatralo, samo zaletjeli iz šume u kolonu na hodnji. Oni su pripremili sustave jaraka i zamki u koje su vojnici upadali. Jednostavno im nisu dopustili da razviju bojnu formaciju kako ih je obuka naučila. Rimljani su postali žrtve vlastite organiziranosti. Gubitak tri legije za Rimljane je bio šok od kojega se nisu oporavili. Nešto poslije, nakon što je Tiberije postao carem, pokušalo se ponovno izbiti na Labu, ali to je propalo. Za vrijeme Druza rijeka Laba bila je susjedstvo, ali njegovom mlađem bratu Tiberiju ostala je daleki san. Za Rim realnost će za sljedećih 450 godina biti uzdržavanje goleme vojske da brani nepovoljnu granicu rijeke Rajne.⁴⁶ Na taj način ustanak u Iliriku posredno je zauvijek spriječio Rim da dovrši osvajanja do Labe. Preskupo je platio cijenu konačne pacifikacije Ilirika.

---

⁴⁵ Armenius i Segimerus, vođe zavjere bili su germanski časnici koji su dobili rimsko građansko pravo. S Varusom su često objedovali, provodili vrijeme s njim i činili dio njegova najužega kruga pratitelja.

⁴⁶ August je nakon Teutoburške šume doživio vrstu živčanog sloma. Posljednjih godina života često je znao u bunilu vikati „Vare, vrati mi moje legije!”

LITERATURA

- Bilić-Dujmušić, S. (2003.) *Oktavijanova kampanja protiv Delmata*. Zadar: Sveučilišna naklada.
- Bowman, Alan K. et al. (1996.) *Cambridge Ancient History: The Augustan Empire, 43 B.C.-A.D. 69 (vol. X)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cassius Dio (1987.) *The Roman History: The Reign of Augustus*. Preveo Ian Scott-Kilvert. London: Penguin Classics.
- Cassius Dio (s.a.) *Roman History* (Book LV, LVI). Prijevod Bill Thayer. Dostupno na <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/home.html>
- Guevara, E. (1997.) *Guerrilla Warfare*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Le Bohec, Y. (1994.) *The Imperial Roman Army*. London: B.T. Batsford.
- Periša D. (2009.) „Je li delmatsko područje presjekao rimski limes?“ *Archaeologia Adriatica* 2(2): 507-517.
- Paić I. (2000.) „Načela ratovanja: Aspekti preoblika i zastarijevanja“ *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 3(1): 51-68.
- Velleius Paterculus (s.a.) *Roman History* (Book II: 94-131). Prijevod Bill Thayer. Dostupno na <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/home.html>
- Whittaker, C.R. (2004.) *Rome and its Frontiers: The Dynamics of Empire*. New York: Routledge.
- Wilkes, J. (1996.) *The Illryans*. San Francisco: Wiley-Blackwell.

BATO'S UPRISING 6 AD

Matej Cota

Summary

In 6 AD Roman empire was at its peak. Under the leadership of future emperor Tiberius it was about to launch the biggest Roman offensive in its history. The goal was conquest of tribe Marcomanni in order to establish complete rule over Germania as far as river Elbe. The sudden uprising in Illyricum, under Bato was the most serious military threat to Rome since the Second Punic war. In order to understand how it got all that momentum and why it was eventually crushed author is analyzing strategical phases of rebellion from the aspect of military history.

Keywords: Bato, Tiberius, rebellion, Roman army, Illyrians

